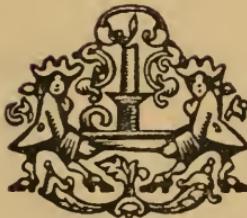

Т. И. ТРУШЕВСЬКИЙ.

ДУШОГУБКА

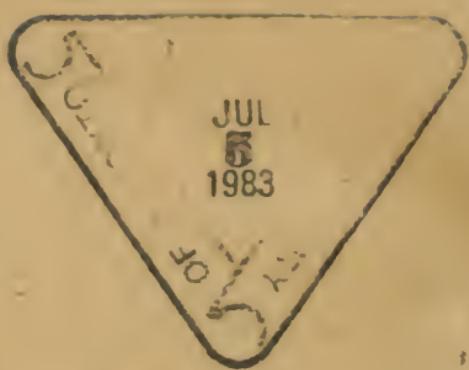
ДРАМА В 4 ДІЯХ.

Dushohubka

NUKRDUP

НАКЛАДОМ КНИГАРНІ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НЮ ЙОРК, 1918.

PG
3942
T 695-2

ДІЄВІ ЛЮДИ:

Андрій, молодий чоловік З рік, як побралися.
Оксана, його жінка

Горпина, мати Оксани.

Артем, старий дід з москалів. Носить на грудях
медаль. Живе у Андрія.

Марина, молода вдова. Служить у Андрія.

Писар, Старшина, Люди.

ДІЯ ПЕРША.

Подвіре Андрія. З права хата з ґанком, з ліва комора. — Прямо тин і крениця; за тином сад; біля крениці кущ калини. — Вечеріє.

ЯВА I.

Оксана виходить з хати, сідає на ґанку.

Оксана (сама). Нема щось мого Андрія. Сонечко зовсім уже сідає, а його й не видко. Чи не зайшов часом до матери. Та воно й добре було-б, щоб їх провідав: знала-б я, як вони там поживають, та й вони раді були-б. Люблять вони мене, спасибі їм, а як прийдуть до нас — все питаютъ: як ти живеш, доню? Чи Андрій тебе любить? Мені аж съмішно, що вони про те питаютъ. Хиба-ж не видко, як Андрій мене любить, що він і жити без мене не може... (Задумалась. Згодом съпіває):

Ой, по морю, морю синему
Сокіл з орликом купаеть ся,
Сокіл з орликом купаеть ся,
Сокіл орлика питаеть ся:

Гей, брате орле, ти товаришу мій!
Ой, чи був же ти в сторонї моїй,

Ой, чи журять ся отець—мати по мені,
Чи питаютъ, як живу на чужині...

Але хтось іде... Чи не Андрій часом? (Встає й дивить ся). Він, моє серце! Скучив, мабуть.... Сховаюсь за двері, а як прийде, я вискочу проти його тай злякаю (ховається за двері).

Я В А II.

Андрій виходить з-за комори з торбою за плечима.

Андрій (сам). Прийшов, слава Богу, а втім ся добре! Здається ся й не далеко, а верстов з п'ятьнайцять добрих буде до Гуляй-Поля... Цо-ж це Оксани не видко! Перше, бувало, завше назустріч мені вибігає, а тепер щось й не видко. Мабуть, порається в хаті, то й не замітила, що я йду. (Йде до ганку. Оксана швидко вискачує з-за дверей).

Я В А III

Андрій і Оксана.

Оксана (сплеснула руками). А злякавсь?!

Андрій. О!... Де це ти взялася?

Оксана. А з-за дверей вискочила.

Андрій. Хиба-ж ти мене бачила?

Оксана. А вже-ж бачила. Я тебе довго виглядала, а як зобачила, що ти йдеш, то й заховала ся за двері, щоб тебе злякати. А правда злякала?

Андрій. Куди-ж там!

Оксана. Неправда, злякала, злякала.

Андрій (передражнює). Неправда, злякала, злякала!

Оксана (бє Андрія). У-у! Який поганий! Ще й передражнює.

Андрій. Ну, сядемо-ж трохи, бо я таки втомув ся...

Оксана. Сядемо, сядемо, серденько! (сіда ють). Злякав ся! Бідненькій! (Здіймає з нього бриля, гладить його по голові). Злякав ся! А до матери заходив?

Андрій. Заходив.

Оксана. Здухають?

Андрій. Вибрикують. Казали до нас позавтра-му прийдуть.

Оксана (зраділа). Справді?

Андрій. А й справді.

Оксана. Мабуть, вони за мною дуже скучили?

Андрій. А як же їм не скучати за тобою гарною дочкою, як ти, мое серденько!

Оксана. О, мій соколе гарний (Гладить його по голові).

Андрій (розвязує торбу. Оксана пильно дивить ся). Тай спека сьогодня була — не дай Боже! наче в Спасивку палить.

Оксана. Десь дуже втомив ся?

Андрій. А думаєш, ні?

Оксана (знов гладить його по голові). — Втомив ся!... Бідненькій!... А я-ж казала: за-пряжи коні. Не послухав ся...

Андрій. А вгадай, Оксано, що я тобі купив.

Оксана. Хустку?

Андрій. Ні, не хустку... Є, та не вгадееш.

Оксана. Черевики?

Андрій. І не черевики. А що, бачиш, не вгадала.

Оксана. Ну, то на спідницю, може, набрав? (Марина виходить з-за хати, потім знов ховається за хату, виглядує).

Андрій (виймає дуте намисто, показує Оксані). Ось що!

Оксана. Намисто! Й-Богу намисто, та яке-ж гарне!

Андрій. А гарне! І золоте, і срібне, і голубе, і сине, аж очі в себе вбирає (держить перед нею намисто, дражнить).

Оксана. То дай же, серденько, не дражни ся.

Андрій. А поцілуєш?

Оксана. Поцілую.

Андрій. А не вкусиш?

Оксана. Та не дражни ся, (хоче взяти намисто, він не дає). Бач якій!...

Андрій. І росердилася!

Оксана. Бо ти не добрий.

Андрій. То поцілуй же перше.

Оксана (озирається на боки. Марина швидко ховається за хату). Оце тобі за золоте (цилує), оце за срібне, оце за голубе, це за сине, а це ще за все разом... (надіває намисто). А що? чи гарна?

Андрій. Як та краля.

Оксана. Піду у зеркало подивлю ся.

Андрій. Та нехай послії подивиш ся.

Оксана. Коли-ж я зараз хочу. (Іде).

Андрій. Чекай же, хоч разочок ще поцілую. (Оксана зупиняється). Моя ти кралечко золота! Моя ти квіточко пиніна! (Цілує).

Оксана. Буде вже, буде... (Іде). Я зараз верну ся...

Я В А IV.

Андрій сам.

Андрій. І дав же мені Господь таку жінку, гарну та веселу: хоч би й кого вона розвеселити уміє. Ось і тепер — утомив ся я, ледве до дому доплив ся, а вона як забалакала — усе забув, і ноги боліти наче перестали. Здається ся, так би й сидів біля неї, дивив ся-б на неї, цілував би, мілував би, слухав би... І работяща вона, спасибі йї, ні на кого не здається ся. Ще добре, що хоч Марина наймичка не лінива, трудить ся, наче для себе робить. Тільки чудна чогось та Марина, — все чогось дивить ся на мене, а часами, як гляне, то наче приском тебе обсипле. Аж бою ся я погляду й палкого. (Марина виходить з-за комори, — съпіває).

Я В А V.

Андрій і Марина.

Марина (съпіває):

Ой ты, девчено, зарученая,
Чого-ж ты ходиш засмученая?
Ой, ходжу, ходжу засмученая,
Що не за тебе зарученя.

Ой, ты, девчино, словами блудиши,
Сама не знаєш, кого ты любиш.
Ой, знаю, знаю, кого кохаю,
Тільки не знаю, з ким жити маю.

Вийду на поле, гляну на море,
Сама я бачу, що мені горе.

Буду терпіти велику муку.
Поки не скаже: дай, серце, руку.

Андрій. Де це ти була, Марино?

Марина. На леваді телятам траву жала.

Андрій. Візьми-но відро та витягни мені холодної води з криниці.

Марина (іде в сині). Зараз!

Андрій (про себе). Знов глянула на мене. —
Бою ся я оцих очей та їй не глянути на них не можу: так чогось і притягають до себе. (Марина виходить з відром). Чого ти так дивишся на мене?

Марина. Як?

Андрій. Так, як перше ніколи на мене не дивилась.

Марина. Справді? (Іде до криниці, съпіває):

Полюбив я очі*)

На свою недолю,

Бо на тій очі

Я не маю волі,

Тим не маю волі,

Що я оженився...

Через що-ж і в річці

Тай не утопився!...

Ой, ти, чарівницце,

Мій маєвий квіті!

Порадь мені, серце,

Що мені робити...

Ой, порадь-же, серце,

Бо за твої очі

*) На ноту: „Ой, я нещасний”.

Мучусь я, страждаю
І в день, і в півночи.

Андрій (про себе). Такі правда, що мучу ся—
страждаю, бо тії очі... Ох, Мабуть вони якись
чари мають... Як поглянути—аж серце наче ви-
ривається ся. І вона мабуть знає, які у неї очі, бо
так би не съпівала. Тільки про кого-ж це вона
съпіває!

Марина (дивить ся на Андрія, съпіває):

Ой, нї, не пораджу,
Що тобі робити,
Бо не хочеш вірно
Мене полюбити,

Не хочеш любити,
Не хочеш кохати,
І гарній очи
Мої цілувати.

Андрій (про себе). Може про мене? Може во-
на постерегла, що її очі огнем мене палять і те-
пер глузує надо мною. (До Марини). Чи швидко
вутягнеш води?

Марина. Ось зараз несу. (Витягнула води з
криниці, съпіває):

І водиченька холодна,
І вдовиченька моторна,
А на мене як гогляне —
Мое серце наче вяне.

І водиченькі напю ся,
Ї на вдовицю подивлю ся,
Щоб ті гарні карі очи
Та приснились о пів ночі.

Андрій (про себе). Так і є, що про мене. — Вона дроочить ся зо мною. (Марина несе воду до ганку. Андрій пильно дивить ся на нею). Хто тебе навчив Марино, таких пісень съпівати?

Марина. Яких?

Андрій. Таких, як оце ти зараз съпівала.

Марина. Хто навчив? Ви, хояйне, навчили та моя недоля.

Андрій. Казна, що ти вигадуєш! Я в перший раз почув їх від тебе.

Марина. Нате ось воду пийте.

Андрій. Чом-же ти не повне відро набрала?

Марина (підставляє відро). А вам хиба мало?

Андрій. Мало (пє).

Марина. То пнійт, я ще принесу... Доброго здоровя пивши!

Андрій. Спасибі!... Доволі!... (Одпихає відро). Чого у тебе, Марино, такі очи?

Марина. Які-ж у мене очи?

Андрій. Такі, про які ти сама тільки що съпівала. (Марина пильно дивить ся на його). Їди собі, чарівнице, не диви ся так на мене, а то спалиш, без полуміння спалиш. (Помалу їй одпихає).

Марина. Може ще води принести?

Андрій. Доволи, не треба... І так напив ся, добре напив ся, аж серце з грудей виривається.

Марина (відійшла від Андрія, съпіває):

Чогось мені тяжко,*)

Чогось мені важко,

Чогось мое серце ніби-то квильтить...

Чого-ж воно бєть ся,

*) На ноту: „Така її доля”.

Куди воно рветь ся,
Чого-ж воно бідне у мене щемить?
Чи долі не маю,
Чи щастя не знаю,

Чи радошів серцю моєму нема...
Ратуй же, дівчино,
Ратуй же, рибчино,
Що серцю, робити порадь ти сама.

Андрій. Годі! Не съпівай!

Марина. Чом?

Андрій. Ти съмієш ся надо мною!

Марина. Съмію ся над вами? Ха, ха, ха!

Артем (зо коком). Марино!

Марина (про себе). Не було-б поміхи, так
горт з проріхи...

Артем. Марино.

Марина. Та чого ви там?

Артем. Іди поможи телята в хлів загнати.

Марина. Та загнали-б, діду, сами.

Артем. Єге! Чорт їх зажене! Там прудкі та-
кі прокляті. Як задере хвоста та як бекне, то й
сам чорт за ними не управдить ся.

Андрій. Піди, Марино, поможи. Дід старий,
деж йому самому за ними управитись?

Марина. Ось я йду. (Поставила відро біля
ганку. Пішла).

Андрій (про себе). Знов глянула! А згинь ча-
рівнице! І що це зо мною сталося, що я з нею так
розвалакав ся? І на що це мені здалося? Хіба у
мене жінки нема, чи що? (Артем. виходить з-за
комори).

Я В А VI.

Андрій і Артем.

Артем (іде до гаїку). Добрий вечір, хазяйне!
Андрій. Доброго здоровля, діду!

Артем. Давно вернулись?

Андрій. Ні, недавно, ще й в хату не заходив.

Артем. А ярмарок великий був?

Андрій. Звісно як ярмарок: було що продати,
було що й купити...

Артем. Аби, як то кажуть, були гроші...

Андрій. Так, діду! Аби були гроши.

Артем. І наші люди були?

Андрій. Були і наші, тільки якось воно тра-
филось так, що мені ні з ким було й підіхати.

Артем. А чом же не звеліли коней запрягти?
Я запріх би.

Андрій. Та вже-ж, слава Богу, вернув ся, а ко-
ні нехай одпочивають. Завтра і для них знайдемо
роботу.

Артем. Треба буде сіно возити.

Андрій. Аби Господь дав погоду. (Оксана ви-
ходить гарно вбрана).

Артем. Піду-ж я в хату. Щоб дали що пове-
черяти, то я повечеряв би та й спати ліг би (пій-
шов в хату).

Я В А VII.

Андрій і Оксана.

Оксана. Ось зараз, діду, будемо вечеряті.
А деж це Марина?

Артем (з сіней). Та нішла телята загнати. За-
раз прийде.

Оксана. Зараз, діду, і ми ідемо (до Андрія).
А ти про що думаєш?

Андрій. Хто? я?

Оксана. Ні, ти, мое серце!

Андрій. Я думаю, чи є така друга на сьвіті,
як ти, моя кралечко!

Оксана. Та ще в такім намисти, як ти приніс,
в такій хусці що ти купив в такій спідниці, що ти
набрав. Правда Андрію?

Андрій. Правда, серенько. Іди-ж, сядь біля
мене. Глянь — он якій місяць сходить ясний та
гарний, але тій, моя кралечко, ще яснійша. Ти
краща над усім краща.

Оксана. О! мій соколе коханий! (Цілує і
щось йому на ухо каже).

Андрій (радісно). Ну!... Чи ти-ж правду ка-
жеш?

Оксана. Правду, їй-Богу правду. Я піч то-
пила, саме на достойно дзвонили, а воно... —
(Знов каже на ухо). Я аж злякалась, їй-Богу пра-
вда!

Андрій. Гляди-ж, щоб наслідник був.

Оксана. А як наслідниця, то що буде?

Андрій. То битиму. (Марина вуглядає з-за ха-
ти).

Оксана. Справді битимеш?

Андрій. Так битимі, що аж губи боліти-
муть.

Оксана. А ну-ж як? (Андрій хоче цілувати. —
Марина кашляє). Чекай... Марина ще побачить.
Нехай другим разом, а тепер ходім краще вече-
рати.

Андрій. Марину-ж треба покликати.

Оксана. Та вона-ж зараз прийде.

Андрій. То ходім бо й я їсти хочу.

Оксана. Проголодав ся, серденько! (Пішли. За завісою, тихо та сумно съпівають: „Було літо, було літо”. Марина згодом виходить).

Я В А VIII.

Марина сама.

Марина (тим часом, як за коном съпівають). Вони щелують ся, а мене біля серце мов огнем напить. Щасливі вони, а я чи зазнаю-ж коли того щастя? Щоб була знала, що так я тут мучитись буду, пішла була-б у город краще служити. Поневіралась би там за те не бачила? б того, що тепер мене так мучить. Ще поки його самого бачу, не так мені тяжко, а як з нею він сяде, до неї за-балакає, здається ся убила-б їй погану. (За коном перестають съпівати. Марина стає проти вікна з якого полилось съвітло). Он-де мій сокіл седить біля столу... О, щоб ти полюбив мене хоч на один часочок, хоч на одну хвілину—о! яка-б я тоді була щаслива!... О!... Чогось він встав.... Іде... Й-Богу іде сюди... Побіжу до криницї, скажу, що відро впустила, може прийде. Треба варити кашу, поки в печі ще не погасло. (Хватила відро, побігла до криницї). Аж не даром він казав, що у мене такі очі, про які я съпівала... Не даром же я чарівниця... (Андрій виходить).

Я В А IX.

Андрій і Марина.

Андрій (на ганку). Де-ж це Марина і чого вона там забарилася?

Марина (стоїть біля криниці, съпіває):

Ой, нї, не пораджу,
Що тобі робити,
Бо не хочеш вірно
Мене полюбити,

Не хочеш любити,
Не хочеш кохати
І гарній очи
Мої цілувати.

Андрій (про себе). Знов ту саму пісню съпіває. Тепер я бачу, що вона дроочить ся зо мною. (До неї). Марино!

Марина. Гов!

Андрій. Що ти там робиш?

Марина. Відро в криницю впустила, ніяк не достану.

Андрій. Та нехай завтра витягнеш. Йди вechеряті.

Марина. Коли-ж мені зараз відро треба.

Андрій. То чекай, ось я достану. (Іде до криниці). Чого ти так придивляєш ся на мене?

Марина. Хиба-ж на вас дивитись не можна.

Андрій. То можна, тільки...

Марина. Тільки що?

Андрій. Тільки молодиця з тебе дуже гарна. Чуєш, що я кажу?

Марина (зитхнувши). Чую, хояїне, тільки що-ж з того?

Андрій. Як що з того? Таку гарну, як ти, ко-
жен покохає.

Марина. І-і вже! Що мені з того кохання, ко-
ли....

Андрій. Коли що? (Марина мовчить. Андрій підстунає до неї). Коли що, Марино?

Марина. Коли мене той не кохає, без кого мені жити тяжко.

Андрій. Хто-ж то, Марино? (Підходить до неїще близше). Скажи бо, серденько!

Марина (ростяжно). Серденько?

Андрій (укірливо). Ти дрошиш ся зо мною.

Марина. Ні, не дрошу ся.

Андрій. То скажи-ж, Марино, а то!..

Марина. А то що?

Андрій. А то й-Богу не втірюю... поцілую (Цілнє).

Марина (відскакує). Хозяїне! Чи так же можна робити?

Андрій. А чом же не кажеш, кого ти кохаєш?

Марина. Нехай же знає хазяїн, коли він те знати хоче: того я кохаю, хто оце недавно оди-пхнув мене від себе, сказав: „Геть від мене, ча-рівніце!”.

Андрій. Мене?!

Марина (тихо). Вас, хазяїне!

Андрій. Що це я почув від тебе, Марино? Чи тому-ж правда, що ти сказала? Чи ти, може, съмі-еш ся надо мною, Мариночко? Скажи-ж мені в другій раз, що ти сказала.

Марина (ще тихше). Вас люблю, хозяїне!

Андрій. І я тебе люблю, Марино, люблю за очі, що без полуміння налять. Поцілуй же мене, моя голубко, коли ти правду сказала.

Марина (обнимає Андрія). Соколе мій! Чи й ти-ж мене так любиш, як я тебе люблю?

Андрій. Люблю, голубко! Клянусь небом і землею. (Цілують ся. Артем виходить).

Я В А Х.

Андрій, Марина і Артем.

Артем (на ганку). А-ап-чхи! Оце то чхнув. Ледве ніс од лиця не одскочив. А шкода була-бо табаку, добре нюхає. (Нюхає і сїдає, побачив Андрія). Хозяїне!

Андрій (про себе). І виперло його носатого. (До Артема). А чого там діду?

Артем. Ідіть уже вечеряти.

Андрій. Зараз діду, їду!

Артем. Хозяйка ждутъ-ждуть, нїяк дождуться.

Марина. Я, діду, відро в криницю впустила.

Артем. То ї ц витягай, коли впустила.

Андрій. Ось я зараз витягну. (В пів голоса). Не до вечері мені тепер. (До Марини). Слухай, серденъко! я прийду до тебе в клуню, як хозяйка спати ляже. Добре, Марино?

Марина. Як схочеш.

Андрій. Іди-ж в хату. Зараз і я прийду. Іди, а то ще хто догадається.

Марина. Аби дід не підмітив.

Андрій. Та він не бачив.

Марина (швидко іде до ганку, про себе). Аж ось коли та мій він буде. І так швидко, аж не сподівалась.

Артем. Що ти кажеш?

Марина. Єге, діду! (Пішла в хату).

Артем. Єге, дурна!

Я В А XI.

Артем і Андрій дістає відро.

Артем (згодом). Не люблю я цеї молодицї. Лукава дуже, по очах бачу, що лукава. І на хазяїна зазираєть ся. Та її він не країцій від неї. . . . Хе-хе! Вийшов відро витягати! Нема кому коромислом потягнути, щоб не ледачив. Весь в батька вдав ся! І той ласунь був до дівчатъ то до молодичок гарних. Думає не бачу? Все бачу, все примикаю, та не мое тільки діло, бо моя хата з краю — нічого не знаю. Жінки тільки шкода. Вона добра людина, зовсім не їому вона пара, ні! (Знов плюгає). Ну, треба молити ся та її спати пора. (Встає і іде).

Андрій. Куди-ж ви, діду?

Артем. Та вже час спати.

Андрій. Зараз будемо вечеряті.

Артем. Я вже повечеряв. Хозяїка, спосибі, молока дали; я попоїв то її доволи з мене. (Пішов за хату).

Я В А XII.

Андрій сам.

Андрій (стає серед кону). І як це сталося і як це склалось! Люблю свою жінку і Марину любити мушу, бо не любити її не можу за її карі очи, за страшні, палкі очи. . . А Господь же не покарає мене за таке діло? Нащо-ж Ти, Господи, дав мені таке серце, що кожного, в кого личко червоне, чарівни очи, воно рвет ся любити! (Оксана виходить).

Я В А XIII.

Андрій і Оксана.

Оксана (на ґанку). Та йди бо вже, Андрію!
Вже й вечера простила.

Андрій. Іду вже, серденько! (Про себе). Бід-
на Оксана! Вона нічого не знає. (Іде на ґанок).

Оксана (жартуючи бе Андрія). А! Ледачий!
(Пішли в хату).

———— ЗАВІСА. ———

ДІЯ ДРУГА.

Через чотири місяці після І. дії.
(Декорація першої дії).

Я В А І.

Марина сама.

Марина (стоїть біля куща калини, ломе кетяги калини, кладе в решето, суніває):

Коло млину, коло броду — 2 р.

Два голуби нили воду.

Вони нили, воркотіли, — 2 р.

Ізняли ся, полетіли,

Ізняли ся, політили, — 2 р.

Крилечками стрепенули,

Крилечками стрепенули, — 2 р.

Про коханя спомянули.

Оце яку нагадала! Цур їй! Хиба-ж у мене ми-
лій умер, чи коханого не стало! Є у мене ми-лій
мій коханий. Чотири місяці, як стала я щаслива,
без краю щаслива... Чи давно-ж ми тит стояли,
відро доставали! Чи давно він поцілував мене тут
першим поцілунком! Здаєть ся вчора це було, а
скільки-ж то почей від того вечера минуло! Ми-
нуло літо, миняє осінь, а там і зима настане....
Зима! Аж страшно вимовити це слово... Не жда-
ти-ж тоді до себе милого, тоді вже він буде не
мій... Не мій?! А чий же? Мого ворога? О! не
діждеш, не діждеш, щоб ти моїм раєм володіла.
(Гордина виходить з-за комори).

Я В А Н.

Марина і Горпина.

Горпина (про себе). Ото втомила ся, насилиу доплила ся, ноги старі, то й три версты перейти вже нездужаю, не так як було замолоду: тоді, бувало, і трийцять верст за іграшку пройдеш — не втомиш ся, а тепеер... Ох, ох! Звісно старість! Добре, що хоч стежку напростиць протоптали. — Все-ж близше. (Побачила Марину). Здорова, дочко!

Марина. Доброго здоровля, дядино!

Горпина. Калину ламаєш?

Марина. Єге! Оце позвязую та й развішую в коморі. Нехай висить.

Горпина. А вже-ж нехай висить. В хозяйстви всячина пригодить ся. Може коли хліб з калиною спечете...

Марина. Зима, дядино, все перейсть.

Горпина. А перейсть, перейсть, дочко!... Я й сама люблю хліб з калиною... А як же Оксана поживає? Чи здорова?

Марина. Ні, слабі чогось...

Горпина. Слаба, кашеж? Давно?

Марина. Ще позавчора заслабли.

Горпина. Позавчора?

Марина. Позавчора зранку. Корови видоїли, та й залягли.

Горпина. І залягла, кажеш?

Марина. Сего дня і з полу не вставали.

Горпина. Чого-ж це вона заслабла? Ще-ж їй, здається ся, рано... І не переказали ніким (іде до ганку), наче далека сторона, або не було кого послати. Не даром і сон мене цю ніч такій поганий снів ся! (Пішла в хату).

Я В А III.

Марина сама.

Марина. Куди-ж пак! Треба комусь ще й бігати за тобою! (Трохи згодом). І я, каже, люблю хліб з калиною. Чи не думаєш поласуватись! Не діждеш, щоб я та ради тебе трудилася. Не люблю я тебе уже за те одне, що ти мати моого ворога лютого. Не люблю, ненавиджу тебе... (Довязує послідні кетяги). Спасибі-ж тобі, калинонько, за ягідки, що ти вродила. Понесу їх в комору, розвішаю там, а як зима прийде, вже як і листячка на тобі не буде, тоді зпечу я хліба з твоїми ягідками і тебе, калинонько, тоді згадаю. (Сыпіває):

Ой, вийду я на шилечок,
Та гляну я на долину:
Долина глибока, калина висока,
Аж до долу виття гнуть ся.

Під тією калиною,
Стойть козак з дівчиною;
Дівчинонька плаче, сильненько ридає,
Свою долю проклинає.

Ой, зійду я на шилечок,
Та гляну я на світочок:
Ой, світе мій ясний, світе мій прекрасний!
Який мій талан нещасний!

Знов сумну засыпала! Що це діється зо мною! Хочу веселої засыпавати, а на сумну звертаю! (Бере решето, хоче йти. Андрій засмучений виходить з-за хати).

Я В А IV.

Андрій і Марина.

Марина (побачила його, зупиняється. Про себе). Чого це він такій засмучений ходить — голову повісив? Чи не за Оксаною часом зажурився? Треба спитати. (Ставить решето на зруб криниці). До Андрія! Андрію!

Андрій. Чого!

Марина. Йди но сюди, щось я тобі скажу.

Андрій (віддаля). Кажи, що тобі треба.

Марина. Йди сюди близше. (Андрій підходить). Ти чогось сумний, не веселій.

Андрій. Добре що ти весела.

Марина. Я весела.

Андрій. Та я-ж бачу, що весела: все съпіваєш та съпіваєш...

Марина. Хіба тобі скучно від моїх пісень?

Андрій. Вже-ж й не весело.

Марина. Ти журиш ся, що Оксана слаба? що, як вона помре — тебе нікому буде любити?

Андрій. А хоч би й так, то що-ж з того?

Марина. А я-ж тебе любитиму. Хіба тобі не однаково?

Андрій. Може однаково, а може й неоднаково.

Марина (про себе). Що це з ним стало ся?.. Чи не розлюбив мене часом? (До Андрія). А вгадай, хто до нас прийшов.

Андрій. Хто-ж там пришов?

Марина. Мати Оксанина.

Андрій (зрадів). Справді?

Марина. Оце тільки що прийшла. А ти хіба радий?

Андрій. А як радий?

Марина. Я ж то бачу, що ти радий, що ти й дивити ся на мене не хочеш. Ти розлюбив мене, покинув... (Павза). Чуєш, ішо я кажу?

Андрій. Марино! Що ти вугадуєш?

Марина. А те, що чуєш.

Марна. Чи вже тепер час про це балакати? Ти-ж бачиш, що Оксана слаба, що треба...

Марина (перебиває). Мені від того аж байдужисянько.

Андрій. А мені це зовсім не байдуже (хочеться).

Марина. Андрію! (Андрій зупиняється). А що тоді буде, як жінка помере?

Марина. На що так казати. Марино? Ти рада була-б щоб вона вмерла?

Марина. Мені що до того! Я тільки знаю те, що ти колись казав мені: як би жінка вмерла, ми закон приняли-б з тобою. Памятаєш?

Андрій. Ти все щось вигадуєш — чи до часу, чи не дочасу.

Марина. Як не до часу? Ти-ж присягав ся.

Андрій. Ат! (махиув рукою, іде до ганку. — Про себе): Людина! Жінка піднятись не здужає, а вона, бач, що вугадує! Ато звязався й тепер муши терпти, що вона вигадує. (Пішов в хату).

Я В А В.

Марина сама.

Марина. Ха, ха, ха! Бач, як одказав! Не до часу, каже, вигадую. Ну як там вже ій є — чи дочасу, чи не до часу, — а ти будеш мій і тільки мій, хиба не суджено мені приняти закону з тобою... Ось нехай по вона помере, тоді не так забалака-

єш до мене. О, як-би-ж швидче того часу дожда-ти ся!

Артем (за коном). Марино!

Марина (лічить пучки калини, про себе). За-чекай, зараз обізву ся.

Артем. Чи ти глуха, чи що? (Сердито.) Марино!

Марина. Та чого ви там кричите?

Артем. Витягни відро води та дай телятам напитись. Вже з гівдня звернуло; сонце, як огонь пече, а телятам ще води не давали. Як так будемо доглядати, то швидко її ноги повитягають.... Чуєш?

Марина. Чую, чую, діду!

Артем. Чого-ж ти стоїш?

Марина. Ось зараз, тільки калину полічу та й у коморю полечу.

Артем. Що ти кажеш?

Марина. Ось араз, тільки калину полічу та й од вас діду, полечу.

Артем. Щоб ти у четверо криль та сторч головою полетіла, неслухнянко погана! (виходить з-за комори).

Марина. Є кого слухати!

Я В А VI.

Артем і Марина.

Артем. А хиба-ж ти що таке?

Марина. А ви що таке?

Артем. У-у, яка пані!

Марина. Пані чи не пані, а вас слухати не буду.

Артем. Задріпана наймичка!

Марина. Добре, що ви свій хліб єсте, та ій в кого не служите.

Артем. Я хоч й служу, та служу честно.

Марина. Та честно-ж, честно...

Артем. І перше служив. Бачин? (Показує на медалю).

Марина. Якусь там бляшечку наділи, то й є чим хвастатись.

Артем. І дід, і прадід твій не мав такої.

Марина. А про те жили, і ні в кого не служили.

Артем. За непорошну службу видали. Ось тут і написано.

Марина. Так то-ж і всого.

Артем. А тобі чого-ж ще треба?

Марина. Мені нічого не треба.

Артем. Ти вік служи, до такої не дослужишся. І пансіон получаю.

Марина. Та на горівку віддаєте.

Артём. А тобі-ж яке до того діло? Мабуть заздрісно?

Марина. Чого-ж мені заздрісно?

Артем. Що тобі не віддаю? Доволі з тебе, що й той тобі дає.

Марина. Та відчепіть ся з своїм пансіоном. Як та оса пристали.

Артем. А що? Правда очи коле?

Марина. Яка правда?

Артем. Спітай у того.

Марина. У кого?

Артим. У того, хто тебе голубить.

Марина. Хто-ж мене голубить?

Артем. У-у, съвята та Божа!

Марина. Вигадуйте.

Артем (тихійше). Хазяїн голубить, коли ти

не знаєш. Думаєш, не знаю? Знаю! Все знаю.

Марина. Все та не все.

Артем. Все, все знаю. Знаю, як хазяїн до тебе ходить, як жінку ви з ним обманюєте, закон съвя-
тий переступаєте. Знаю й те, що покарає тебе си-
ла Божа, хоч не тепер, то колись покарає, неви-
димо скарає.

Марина. Кажіть, кажіть, бо нічого не слу-
хаю.

Артем. На перехрестній дорозі покарає, а та-
кі не втічеш від Божої кари. Нії, голубко! Не вті-
чеш, ніде не сковаєш ся.

Марина. Та добре-ж, добрe!

Артем. Тобі, як я бачу, все однаково, бо со-
вість ти свою загубила.

Марина. У вас не позичатиму.

Артем. Немає в тебе совісти а не на стільки,
(Показує на нігти).

Марина. Та добре-ж що ви совістливі. (Бере
решето і йде до комори).

Артем. Безбожниця ти, Марино! Покай ся Ма-
рино, пожалій свою душу, бо души і на тім съві-
ті треба буде. Покай ся, щоб не було пізно, як
совість прокинеть ся. (Набрав води. Пішов).

Я В А VII.

Марина сама.

Марина (біля комори). І що це за чоловік
оцей дід? Усе він знає, ні з чим від єго не скова-
єш ся. Чи він захор та людям не признаєть ся,
чи він характерник якій, чи з чортами, може, зна-
єть ся. Та вже хто-б він не був, а треба його викури-
ти з двору, щоб і дух тут не смердів. (Пішла в ко-

морю. Оксана виходить на ганок. Горпіна її піддержиє).

Я В А VIII.

Горпіна і Оксана.

Горпіна. Сядь, доню, посидь трохи. Вітром провіє то, може, полекшає, а то лежиши в теплій хаті та ще під кожухом. Там і так душило.

Оксана. Коли-ж, мамо, холодно так, мов хто снігом поза спину спиле.

Горпіна. А спинна, доню, не болить у тебе часом? Може її болить та призначавтись не хочеш? Не соромся матери і як час настав, кажи, що грішна, то треба щось робити та бабу треба позвати, бо сама я не вмію та вже її нездужаю.

Оксана. Ні, мамо! Я-б призналася, щоб була пора, та ще не скоро; хіба ще тижнів через два. Я це чую...

Горпіна. А позихати тобі не хочеться?

Оксана. І позихаю, мамо, і спати хочеться. То холодно мені стане, то душило, аж млюсно зробить ся.

Горпіна. То це у тебе пристріть, по всему бачу, що пристріть. Може хто глянув недобрым оком, от воно її стало ся! Може що робила, або що, може, підіймала, а щось недобрым оком глянув та її подумав: ото сяка-така... На остатніх днях ходить, а так працює. Думаєш як? Всяки очі бувають. Ти ще молода, то її не знаєш, як треба в сусіті жити.

Оксана. Може її пристріть, бо її єсти не хочеться, то пішиш і в роті чогось гірко.

Горпіна. Прістріт, доню, прістріт; він і є! Треба стару Кадубину покликати. Вона від при-

стріту всім помагає, то й тобі поможе. Треба Андрію сказати. (Кликає). Андрію! (Андрій виходить).

Я В А IX.

Горпина, Оксана і Андрій.

Андрій. Чого, мамо!

Горпина. Скочи-но, сину до баби Калубихи. Попроси її до нас. Нехай зараз приайде.

Андрій. Хіба вже тее?... Може-б другу яку бабу покликати?

Горпина Друга нам непотрібна.

Андрій. Кадубиха, кажуть, не загарна бабувати.

Горпія. (Сміється). А ти вже й розпитав ст? Гарний же чоловік з тебе, коли ти про це зарані думаєш, тільки нам, синку, такої баби покі що не треба.

Андрій. Хіба-ж Оксані що таке?

Горпина. Пристріт, сину! Не побереглася, а хтось не добрим оком поглянув і насьміяв ся... От воно й сталося! Тепер всяки очи бувають...

Андрій. Та може-б за фершалом поїхати?

Горпина. На що нам той вершал здав ся, коли його лікарства тут не поможуть!

Андрій. То я піду за Кадубухою.

Горпина. Сходи, сину, а вершал нам не потрібень. (Андрій йде).

Оксана. Не барися-ж, Андрію!

Андрій. Нї, серце, не баритимусь.

Горпина. Тільки не кажи нікому по дорозі, куди ти йдеш, щоб чого небудь не подумали, а то й від цого лихо буває. Оксані треба берети ся.

Андрій. Добре, мамо! (Пішов).

Я В А Х.

Горпіна і Оксана.

Горпіна. Аж сьміх мене бере, їй Богу! (Сьміється). Не зугарна, каже, бабувати. І розпитав ся ж у когось. (Згодом). Любить він тебе, Оксано!

Оксана. Любить, спасибі йому. Ще їй слова поганого її разу мені не сказав, тільки оце недавно чогось він наче перемінив ся: все чогосьходить, наче засмучений, і не такій чогось веселій став.

Горпіна. Чого-ж це він?

Оксана. Незнаю, мамо! Перше він жартував, сьміяв ся, а тепер часами буває їй так, що їй слова від його не добеш ся.

Горпіна. А дома він завше иочує?

Оксана. Ні, мамо, не завше: коні часами він на нашу водить. А хіба що, мамо?

Горпіна. Та це я так собі спітала.

Оксана. Ні, мамо! Ви не даром питаете. Я бачу, що ви щось маєте на думці. Скажіть мамо!

Горпіна. Та єт! Чого люде не набрешуть. Люде як собаки, то їй всяки брехні по сьвіту ходять.

Оксана. Які-ж там брехні? Може про Андрія, або про мене?

Горпіна. Та їй, не про тебе.

Оксана. То про Андрія?

Горпіна. Та про Андрія-ж... Кажуть...

Оксана. Що кажуть? Кажіть мамо! Він-же мій чоловік, то треба-ж мені знати, що там про його брешуть.

Горпіна. Та кажуть що...

Оксана. Що таке?

Горпіна. Що їїби то він з Мариною кохається.

Оксана. З Мариною кохаєть ся?

Горпина. Єге! Що з Мариною він живе нїби то.

Оксана. Не вірте, мамо! Хіба-ж би я не підмітила, щоб цему була правда? Він же любить мене, як, мабуть, ніхто на любить так свою жінку. Він завше біля мене припадає, трудиться за бороняє. Чого люде злі не набрешуть! Ім заздрісно дивитись на наше щастє, на нашу любов, то й хочутъ їй розбити, не вірте, мамо!

Горпина. Та я й сама не йму віри. Звісно, чо го люде не набрешуть. На те вони люде...

Оксана. А вже-ж не вірте. Бідний Андрій!. Він і не знає, що про його брешуть.

Горпина. Не треба, щоб і знав. (Згодом). — Знаєш, Оксано, що я тобі скажу?

Оксана. Кажіть, мамо!

Горпина. Відправ ти Марину. На що тобі здало ся, щоб через неї та всякі брехні про твого чоловіка ходили? Їй тут не місто, і щоб їй тут не було, то й брехні таки не склались би.

Оксана. Та ось тільки вичуняю, зараз відправлю.

Горпина. Так і зроби, дочко!

Оксана. Від кого-ж ви мамо чули про ці брехні?

Горпина. Та мені одна баба казала та й ваш такі Артем про де-що натякав мені якось.

Оксана. І дід Артем, кажете, щось натякав.

Горпина. І він де-що казав... Нехай но я з ним побалакаю.

Оксана. Побалакайте, мамо!

Горпина. То добре-ж!... Але цить, доню! — Ось, здається ся і він як-раз йде сюди. (Артем виходить з-за комори).

Я В А XI.

Оксана, Горпина і Артем.

Горпина (до Артема). А дід все собі ходить, завине знайде собі роботу.

Артем. Коли-ж дід таким уже вдав ся, що або табаку шохає, або куняє, а даремне ніколи не гуляє.

Горпина. Правда, діду!

Артем (підходить до ганку). Здраствуйте, Горпино! Якось так пройшли, що я й не замітив.

Горпина. А дід десь виглядав мене?

Артем. Що з того, що виглядав, коли проглядів?

Горпина. Я, діду, ластівкою прилетіла.

Артем. А де-ж ваши крила?

Горпина. По дорозі розгубила.

Артем. Ото шкода буде, як хто знайде.

Горпина. Нічого, діду; у мене другі виростуть. (До Оксани). Може-б ти дочки, прилягла трохи?

Оксана. (Встає). Піду, мамо, ляжу.

Горпина. Чекай доню, піддержу трохи.

Артем. А піддержіть їй, Горпино, щоб не звалилась. Зовсім ослабла бідна.

Оксана. Не треба, мамо! Мені трохи легше стало.

Горпина. Я-ж казала, як вітром провіє, то полекшає. (Оксана пішла помалу).

Я В А XII.

Артем і Горпина.

Горпина. Сідай, діду, побалакаємо з тобою.

Артем. (сідає). От уже їй Головосика завтра

буде. Чи давно була весна, а не загледілись, як і літо минуло.

Горпина. Є-ге!

Артем. Швидко летить время, а літа ваші ще швидше проходять.

Горпина. Є-ге, діду! Чи давно молоді ми були з тобою, от вже й посивіли.

Артем. І душі наші на горе нам сиві стали.

Гарпина. І не поберемось діду, з тобою.

Артем. Поберемось на той сьвіт, в далеку дорогу.

Горпина. Є-ге! А я оце, діду, хочу в тебе розпитати.

Артем. Про що?

Горпина. Та про те-ж, що ти натякав мені якось.

Артем. Про що-ж я натякав? Я й забув уже.

Горпина. Та про Марину-ж...

Артем. Про Марину?

Горпина. Та про неї-ж...

Артем. Про неї й говорити не варт нічого, бо вона і слова путного не стойть.

Горпина. Правда, діду!

Артем. Погана вона, безбожниця, совісти не має, більш і балакати нема чого про неї.

Горпина. А чи тому-ж правда?

Артем. Чому?

Горпина. Та що Андрій з нею...

Артем (перебиває). А' моє яке діло до того? То діло хазяїнське, а моє діло — зовсім сторона.

Горпина. Ал-ж ти, діду, щось знаєш?

Артем. Нічого я не знаю, окрім того, що як би Марина не ночувала в клуні та щоб хазяїн не водив коні на пашу, то було-б. краще, а щоб Марину з двору прогнати, то було-б зовсім добрє.

Горпина. Та я вже про це балакала з Оксаною.

Артем. А що ж Оксана?

Горпина. Казала, прожене, як вичуяє.

Артем. То й щастє їй буде, коли воно їй ще не покинуло. (Іде в хату).

Горпина. Куди-ж ти, діду? (Згодом). Невеселий, каже, став; ходить, замислившиесь... Ні! Тут щось дієть ся між ними... Треба прогнati, і чим швидше, тім краще. Дідь нравду каже. (Пішла в хату Марина виходить).

Я В А XIII.

Марина сама.

Марина. Оце то новина! Уже знають, догадують ся... Я-ж думала, що ніхто не знає. А все це той дідуган-характерник проклятий... Стійте-ж! Захожу ся я біля вас не так, як ви біля мене: аж чортови в пеклі душно буде... Нічого далі одкладувати. Треба зараз... Нехай тільки сама до ма зістанеть ся, а тоді побачимо, що буде... — (Побігла за хату).

— Завіса. —

Д І Я Т Р Е Т А.

Через тиждень після 2 дії.

Хата. З права' піч біля печі ліжко. З ліва стіл, накритий скатериною; біля столу ослони, а по-під стіною лави. Прямо посудник і лави.

Я В А I.

Оксана лежить на ліжку, Горпина, заплакана стоїть біля ліжка і Марина седить біля печі, чистить картофлю.

Горпина. Ну, як тобі, доню, нії трохи не полекшало?

Оксана. Нії, мамо, не полекшало. Ще гірше пече біля серця. Умру вже я, мамо! Не довго мені жити на сьвіті. Може завтра, або й сьогодня...

Горпина. Що ти вигадуєш, доню? Молилася би краще Богу, то може Він тебе й підняв би...

Оксана. Нії, мамо, нії! Я вжечу свою смерть вона вже за плечима у мене.

Горпина. Не думай, донечко, про смерть, а то ти таке вигадуєш, що аж сдухати страшно.

Оксана (Згодом). Хоч би вже Андрій привів конї, щоб хоч не спізнити ся до церкви.

Горпина. Лежала-б краще, не ворушилась, а то перетрясеш ся — гірш стане.

Оксана. Гірш не стане, а запричаститись у дорогу треба, бо дорога далека.

Горпина. Доню, доню! Коли-б ти знала, доню, як тяжко оце від тебе слухати. (Плаче. За коном чути тупить коней).

Оксана. Здаєть ся, привів. Вийди, Марино-серце, скажи лідові, щоб запрягав коні, а Андрія поклич в хату. Нехай йде швидше. (Марина вийшла).

Я В А Н.

Оксана і Горпина.

Горпина. Десь тобі не жаль мене, доню, коли ти хочеш помірати; десь тобі ні съвіт, ні ми не милі, коли ти нас хочеш покинути.

Оксана. Съвіт меній мицій і ви, мамо, милі, але що-ж робити, коли... .

Горпина. То забери ї мене донечко, з собою, бо без тебе не житка буде мені на съвіті. Не буде кому ї пожалити, а як прийдеть ся помірати, то ї очі мої хтось чужий закріє. (Плаче).

Оксана. Не плачте, мамо, а то ї я буду плакати, дивлячись на ваші слези. (Плаче).

Горпина. Ні, ні, доню, не буду, не плач тільки, не муч себе. Тобі ї так тяжко, моя дитино!

Оксана (витирає слези). Не плачте-ж і ви, мамо, а Андрій вас жалітиме.

Горпина. І-ї вже, донечко! Ніхто більше не пожаліє як рідна дитина.

Оксана. Він мамо, добрий; він вас жалітиме (після павзи). Ждав бідний наслідника, та не судилося. Десь я чимсь не вгодила Цариці небесній, що Вона мене так тяжко скарала. А гарний би хлопець був!... Щоб живий був родив ся, то ї я оце була-б здорована. Тоді-б тішились, минувались а тенер... хоч би в садку їого були закопали...

Горпина. Та в садку-ж...

Оксана. Щоб оце я була здорова, то квіток би над ним насадила, нехай би росли, бо воно хоч й не живе родилось, а все-ж своя дитина. Правда, мамо?

Горпина. А вже-ж правда, тільки ти краще-б не згадувала, не ворушила-б своє серце.

Оксана. У вас, мамо, були діти. Скажить, мамо, чи добре їх мати?

Горпина. А певне, що діти — то щастє чоловікові.

Оксана. А нам не судилося цого щастя зазнати. Мабуть ми грішні перед Богом, коли Він не судив нам такого щастя.

Горпина. Не завдавай собі жалю, доню! Бог дастъ вичуняєш — будуть у вас і діти.

Оксана. Ні, мамо, ні! Не вернеть ся наше щастє... (Андрій входить).

Я В А III.

Оксана, Горпина і Андрій.

Оксана. Хто це увійшов? Андрій, здається?

Горпина. Та він-же.

Оксана. Іди сюди, Андрію!

Андрій (підходить до ліжка). Чого тобі, Оксано!

Оксана. Ти чогось смітний такій ходиш, невеселій... Може ти гніваєшся, що я слабую?

Андрій. Що ти вигадуєш, Оксано?

Горпина. Уже првда, що вигадує!

Андрій. Хіба-ж ти в чім винна? Я не гніваюсь, тільки мені тяжко бачити, як ти страждаєш. Може за чий гріх отак покутуєш.

Оксана. Хіба-ж тобі жаль мене, Андрію?

Андрій (ледве здержує слези). Оксано! Серце мое!

Горпина. Хіба-ж ти не жінка йому, Оксано?

Оксана (згодом). Чи запрягають там кої?

Андрій. Та запрягають, тільки-б ти не їхала.

Горпина. Та я-ж оце й сама казала, щоб не їхала.

Андрій. Щоб гірш не стало, як переструсишся.

Оксана. Нічого; соломи на віз намостите, то не труситиме.

Горпина. Так ти-ж і стояти не здужаєш.

Оксана. Я на возі хоч біля церкви полежу, в остатній раз хоч подивлюся, бо вже невіс в другій раз не побачу.

Горпина. А може сила небесна іде підведе тебе, дою; може, як запричастиніш ся, иполекшає.

Андрій. Може Господь змилосердить ся над тобою. (Марина входить).

Я В А IV.

Ті самі і Марина.

Оксана. То треба-ж збирати ся, щоб як не спізнились.

Андрій. Та ще-ж недавно тільки у всі дзвони передзвонили.

Оксана (помалу піднимаеться, сідає на ліжку; Андрій і Горпина їй піддержують). Спасибі Вам, що ви такі добрі до мене. Тепер одягніть мене. (Спускає з ліжка ноги). Ой!... Божій мій!

Горпина і Андрій (разом): Чого ти, дою! — Що з тобою, Оксано!

Оксана. Ой, запекло мене отуть (показує про-

ти серця), мов вогнем запекло, мов що горить там, мов хто отрутою напоїв мене.

Марина (здрігнула, про себе). Мій Господи!

Горпина. Може-б ти води ковтнула, то не так би палило. Ковтни, доню, капелинушку, а на сповіді признаєш ся, то гріха тобі за це не буде.

Оксана. Нї, не треба: не заллю водою. (Згодом). Дягніть же мене коли ваша ласка. (Оксану одягають. Оксана до Марини). Подай, Марино води, хоч руки вмию. (Марина подає в мисці воду). Спасибі тобі, Марино, що ти така добра.

Марина (спустивши очі). Спасибі і Вам, хазяйко! і ви добрі були до мене. (Іде до печі і там пораєт ся).

Горпина. От, слава Богу, і готові! (Натягає на себе свиту. Дзвонять на достойно).

Оксана. Це вже на достойно дзвонять?

Андрій. На достойно. Як-раз в пору приїдемо.

Оксана. Хоч-би-ж як не спізнились.

Горпина. Та вже-ж зараз їдемо. (Оксана хоче йти сама, ставши на ноги, затачується і сідає на ліжко). То це ти, донечко моя, така слаба, що й ступити сама не здужаєш. Бідна-ж ти, дитино моя; безталанна і я з тобою. (Хоче їй піднести).

Сксана. Мамо! Голубко! Зачикайте хвилиночку. Може я коли чим обідила вас, або в чім не послухала, то простіть менї, мамо, раз, другій раз і третій раз.

Горпина. Бог простить тобі, дитино моя! Нї чим ти мене ніколи не обідила; ти завше була до мене добра, любяча і докірлива дитина, тільки... (плачє) десь моя така нещаслива доля, що ти збираєш ся нас покинути.

Оксана. Не плачте, мамо! Може Господь підниме.

Гордина. Дай, Мати Пречиста, щоб твої слова та вгодни були Богови Милосердному.

Оксана (до Андрія). Може й перед тобою чим винна, то прости мені, Андрію, раз, другій і третій...

Андрій. Бог простить, Оксано! Невинна ти й передо мною. Я перед тобою винніший.

Оксана. Тепер підвідіть мене. (Андрій і Гордина попід руку ведуть Оксану до дверей). Зупиніть ся на хвилиночку (до Марини). Марино! (Марина спускає очі). Ти чогось гніваєш ся на мене, дивити ся на мене не хочеш. Може я в чим винна перед тобою, то прости, Марино!

Марина (втирає рукою слези). Ні, хазяйко!

Оксана. Прости, сестро, Христа ради.

Марина. Бог простить, хазяйко! Я більш винна перед вами. (Плаче).

Оксана. Ходіть уже. Десять ще тільки дід. — Треба з ним попрощатись перед сповідю съятою. (Пішли). Господи! благослови нас...

Я В А В.

Марина сама.

Марина. (сідає біля столу, підпірає руками голову. Згодом). Серце, серце, лукаве серце! Чрез тебе, серце я загубила її в чим неповинну передо мною людину, через тебе не можу я глянути нікому в очі, через тебе, лукаве, я так страждаю і съвіт мені не милій. Щоб не ти, серце, я б вареників не варила, трутою не посипала та... Ох! Як же страшно згадати про те, що я зроби-

ла... Зробила!... Чи вже-ж не можно одвернути того, що швидко мусить стати ся! Чи вже нема на сьвіті такого цілючого, що перемогло-б отруту! Я-б житя свого не пошкодувала, щоб його достати. Тоді упала-б перед нею, цілувала-б її руки, ноги, дала-б їй того цілючого, казала-б: — пий, сестро, то будеш здорована; пий і прости мені, що я тебе отруїла, і вона простила-б. Та ні; нема того цілючого... (Задумалась. Згодом). А вона, бідна страдниця, нічого не знає і мене з' гадочим серцем сестрою називає. (Артем входить).

Я В А VI.

Артем і Марина.

Артем (дивить ся на Марину. Насьмішливо). Чого це ти сумна така та не весела?

Марина. Нічого мені, діду, її веселою бути.

Артем. Наче плакала чогось? (Марина мовить). Може з радощив?

Марина. З яких радощив?

Артем. А що хазяйка слаба та не вмірає.

Марина. Діду, діду! Десь вам радісно мене мучити.

Артем. Що? Мучити?

Марина. Ви не знаєте, діду, як ваші слова вражают моє серце.

Артем. А що може совість прокинулась?

Марина. Може її прокинулась, діду, але на що так допікати. Ось нехай но...

Марина. Що нехай но?

Артем. Нехай но буде те, що буде.

Марина. А що-ж буде?

Артем. А те, що буде. (Бере відро, хоче йти).

Марина. Куди-ж ви, діду?

Артем. Аже чуєш — гремить?

Марина. (зжахнулась). Гремить?!

Артем. Доц буде. Треба телята в хлів загнати.

Марина. То зараз, діду, приходьте.

Артем. А на що я тобі здав ся? Я не Андрій, то тобі однаково. (Пішов).

Марина. Діду!!

Я В А VII.

Марина сама.

Марина. (згодом). Колись і він наводив мене на путну стежку; та я тоді його не слухала. Тепер він поприкає мене Андрієм, але нехай поприкає, тільки нехай не пророчить мені ще гіршого страждання, бо душа й так невимовно болить. (Чути грім). Але справді греміть. Я завше боялась грому, а тепер він нагадує мені і по-вік нагадуватиме про те, про що я даремне силкую ся не згадувати. І тоді був грім, як я ямку в садку копала. Мигнула блискавка я злякалась... (Здригнула). На покуту мою дали мені його й закопати (знов грім). Гремить, ще гірш гремить... Чисто, як тоді... А та дитина... Господи! Хоч би півдіше дід прийшов... (Грім). Господи! Помилуй мене грішну!... Що це?! Дитина запищала? (Прислухається). Ні, не чутко... (Грім). Знов запищало... Це воно, що через мене Божого съвіту не бачило. Воно десь хоче помститись за себе, за свою матір.... (Грім). Знов, знов пищить. (Грім. Марина закриває вушні). Мати Божа! Оджені його од мене Своєю силою съвятою... (Грім). Пищить, над самими вушами пищить. Шо-ж не таке? Де-ж воно

взяло ся? (Страшний грім). Ай!... ай!... (Забивається в куток. Артем входить).

Я В А VIII.

Артем і Марина.

Артем. Чого це ти кричиш, мов несамовита?

Марина (кидається до його). Діду, голубчику!

Артем. Що це з тобою?

Марина. Не покидайте мене саму в хаті.

Артем. Чом?

Марина. Аже хіба ви не чуєте, щось пищить.

Артем. Де пищить? Схамени ся. (Грім).

Марина (знов кидається до його). Діду!...
Спасіть мене...

Артем. Від чого спасіть мене?

Марина. Чуєте, гrimить?

Артем. Ну, так що-ж з того, що гrimить?

Марина. І пищить.

Артем. Та що там пищить? Цвиркун може цьвіринчить, а тобі Бог зна що вугадується.

Марина. Дитина, діду, пищить...

Артем. Яка дитина?... Чи ти, молодице, не збожеволіла часом? Як я бачу, то ти зовсім з глузду з'їхала.

Марина. Коли-ж, діду, я грому бою ся.

Артем. Чого-ж його боятись?

Марина. Мені здається ся, що він убє мене,

Артем. Хіба-ж не однаково помірати, що тепер, що колись там в четвер?

Марина. Коли-ж, діду, смерти страшно.

Артем. Смерти страшно, тоді, коли тяжкий гріх на душі носиш.

Марина. Хіба-ж тї, що гріха не мають не бояться смерті?

Артем. Чого-ж їм боятись, коли їм і на тім сусівіті добре буде? От щоб і ти не була така грішина, то й ти-б їй не боялася, а то бач, що виробляєш!

Марина. Правда, діду! Я велика грішиця. Я вам признаюсь...

Артем. Нічого мені признаватись. Признавайся попові, коли не хочеш гріха на душі носити. та кай ся перед тим, перед ким грішина, а мені твоїх грігів знати не треба (хоче йти).

Марина. Куди-ж ви, діду? Не покидайте мене саму в хаті. Батечку! голубчику! Не покидайте, (хватає його за руку).

Артем. А коній хто винряже? Аже бачиш, он приїхали (Пішов).

Я В А IX.

Марина сама.

Марина. (прислухаєть ся). Не піщиць... Не чутні... (Далекій грім. Марина зжагнулась). Господи! Помилуй мене... (Згодом). Дід правду каже, що як би я гріха не мала, то, їй смерти-б не боялась. Але що-ж робити, коли я вже його маю!... Що робити? признатись... дрізнатись перед нею, і тоді лекше стане... Дід правду каже... Признатись... (Андрій і Гориніна вводять Оксану).

Я В А X.

Андрій, Гориніна, Оксана і Марина.

Оксана (ледве ступає). Ой! Боже-ж мій! Не-

чe-ж мене, пече, як огнем припікає... Цe-ж моя смерть уже приходить.

Горпина. Бачиш, доню, не послухала ся. Я-ж казала, щоб не їхати....

Андрій. Батюшку сюди були-б покликали, — тут би тебе й запричастили.

Оксана. Тепер вже однаково, однаково (Оксану відводять до лїжка, роздягають).

Горпина. Ляж, доню, одпочинь, то може хоч трохи полекшає. (Оксана лягає).

Оксана. Мамо! Чи вам жаль мене?

Горпина. (Плаче). Доню, доню! Краще-б я замість тебе одстраждала; краще-б я замість тебе вмерла. Я-б тодi знала, що ти менi очi закриеш i була-б спокiйна, а то... Доню! Серце моє!.... (Припадає до Оксани).

Голос за коном: Дядино Гoрпино! У вас повітку з грому запалило... Ось за вами посланець прибiг.

Горпина. (зплеснула руками). Боже мiй! Цe-ж Твоя кара. (Хочейти).

Андрій. Мамо! Щo-ж ми без вас будемо робити?

Горпина. Я зараз, сину, верну ся. (До Оксани). Нехай тебе Мати Господня тут пiддержує... Побiжу на хвилиничку... Там може й хата вже згорила... Тільки на хвилиничку... (До Оксани) Прощай, серце! (Цiлує).

Оксана (ледве промовляє). Прощайте, мамо! На вiкi прощайте... Не побачимось... Простiть. На той сiвiт...

Горпина. Я зараз і тут буду. (До Андрія). А ти, сину, збiгай до баби Мариськи, щоб вона прийшла — тут близенько, а я збiгаю, (Цiлує О-

ксану). Прощай, моя дитино... радосте моя... прощай... Я зараз... (Побігла).

Я В А XI.

Андрій, Оксана, Марина.

Андрій (про себе). Як же вона бідна страждає, як підстреляна голубка беть ся. (До Оксани). То покликати бабу, Оксано?

Оксана. Ой поклич... Тільки приходь зараз, бо ще й помру без тебе.

Андрій. Хіба-ж це ти справдї, Оксано, хочеш нас покинути?

Оксана. Не хтіла-б... Жила-б, та не моя в цім воля... Ой, нечеч-ж мене... Ой, Боже мій! Хоч би води як...

Андрій. (хватає кубол з водою, подає Оксані, вона всю воду виниває). Бідна ти, Оксано! (плачє).

Оксана. Покличте бабу... ой!

Андрій. Побіжу (їде), чи діда пошлио.

Оксана. Вертай ся-ж.

Андрій (біля дверий). А вона стоїть... її і не шкода, однаково... О, ненавижу-ж я тебе за те, що ти така лукава та безсердечна... (вийшов).

Я В А XII.

Марина і Оксана.

Марина (про себе). Вийшов... Нема нікого. Тепер саме добре. Допоможи-ж мені, Мати Пречиста! (швидко підходить до ліжка). Хазяйко!

Оксана. Хто це?

Марина. Це я, хазяйко!

Оксана (показує проти серця). Горить... все нутро горить, мов хто отрути налів на серце...

Марина. Господи!

Оксана. Поміраю вже, Марино!

Марина. Бог з вами, хазяйко! Вам ще жити треба...

Оксана. Ні, ні... Мені вже не жити... Дайте духати... Душа горить (Зривається з ліжка). Дайте дихати. (Падає біля ліжка).

Марина (кидається до неї). Хазяйко! Голубко! (про себе) Допоможи-ж мені, Господи! (До Оксани). Хазяйко! Я винна.

Оксана. Дайте дихати... Води...

Марина (хватає кухол, несе до Оксани; Осана вмірає). Нате... Ось вода. Напийтесь...

Оксана (ледве шепче). Не треба... Прости, Марино! ти добра, як сес... тра... (вмерла).

Марина (випускає з рук кухол). Хазяйко!... Оксано!... (Падає на коліна перед трупом). Чи вже-ж це ти вмерла!... (Андрій вбігає).

Я В А XIII.

Андрій і Марина.

Андрій. Вмерла?! (підбігає до трупа). Так! Вмерла! (До Марини). Геть від неї. Не скверни трупа съятого... (відкидає Марину). Ти рада що вона вмерла. (Падає на коліна). Оксано! Оксано! Прости, бідна страднице! Я винен перед тобою...

Марина (крадучись до Андрія). Цить!... Не чипай... Не разбуди... Вона спить... вона заснула.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

— Декорація 2 дії. —

До того, як підняти завісу, в селі дзвонять на збір. — В хаті голосять.

Я В А І.

Марина седить біля комори, наче спить.

Марина (як перестали дзвонити). Передзвонили... Зараз люде начнуть сходитись, далі пін прийде, і згодом покладуть їй в трумуу, понесуть на кладовище, засиплють землею, і душа їй праведна полетить в рай, до Самого Бога, щоб винпросити для мене кари, страшної кари. Карай же мене Боже, карай, як хочеш, смертю карай, а би тільки не жити мені, не бачити сьвіту, не загдувати про те, що я зробила. Зробила?! Хіба-ж вона вмерла? О, як же страшно! Ні! Вона не вмерла!... Он-де вона стоїть... сьміється..., сестрою називає... води просить. Стій, сестро! Зараз подам... (Зривається з місця, хватає себе за голову, опамятується). Що-ж це таке? Вона-ж наче тут була, стояла біля мене, води просила, сьміялась... Не вже це Ти, Господи, посилаєш їй душу карати мене за мій тяжкій гріх? Не карай мене Господи, так, не суди мою так душу, не муч мене, такою мукою, відверни від мене її душу, забери її у Свій рай; нехай вона там витає, бо вона сьвята, непорочна. (Знов сідає, задумується. Люди проходять біля неї; вона нічого не замічає). Ні, не вмерла вона. Вона жива, вона спить... Пот

біжу, розбужу їй, впаду перед нею, цілуватиму руки, ноги, проситиму. Вона простить... Вона добра... (Зривається з місця, біжить до хати. Артем виходить із хати, плаче. Марина, побачивши його, зупиняється біля ганку).

Я В А Н.

Артем і Марина.

Марина. У-у, якій страшний! Він все знає Сховаюсь, щоб не побачив. (Присідає біля ганку).

Артем (на ганку). Боже праведний! Боже милостивий! За що Ти нас тяжко скарав? Нащо осиротив? На що одібрав до себе молоду душу, душу святу, душу правдиву? Хиба у Тебе нема місця для старих, котрі в волю нажилися на сьвіті, котрім давно пора йти до Твого суду, до суду правдивого, милостивого? (плаче). Але не нам судити Твою святу волю. Прости-ж Боже, що грішними устами я призываю Твое святе імя, Ти знаєш, що робиш і що робиш Ти — повинно бути святым, Нерухомим по віки. Не нам судити Твою волю, від котрої залежить небо, люде, весь сьвіт, що на землі й під землею, під небом і на небі. Не суди-ж мене, Боже, що грішними устами запитав у Тебе, на що Ти одібрав від нас Оксану, нашу радість, наше щастє. (Сходить з ганку). Не суди, коли в цім Твоя свята воля...

Марина (кидається до його). Ні, діду! Не Божа тут воля.

Артем. Мовчи, божевільна, не гніви Бога.

Марина. Не Божа тут воля, тут я...

Артем. Мовчи, не скверни волі Божої... Ти грішниця.

Марина. Грішниця? Так, діду! Я грішниця, а

страшна грішниця, і нема для мене такої карі, якою скарав би Він мене на цім сьвіті.

Артем. Мовчи, молодицє! Суд Божій страшний. Не накликай на себе суду Божого: він скрає тебе, що ти так говориш.

Марина. Нехай карає, нехай тільки швидше карає. Я жити не можу, я мучусь, я не винесу... Я умру. Мені смерти, смерти треба.

Артем. Смерти?

Марина. Смерти, смерти, діду!

Артем. І вмреш, коли час прийде. На все є пора та Божа воля.

Марина. Ні! Я зараз хочу вмерти. Я без його волі умру.

Артем. Ні, молодицє! Без Божої волі ні одна волосинка не впадає з голови чоловіка.

Марина. Умру, діду, тільки пусті мене. Я тільки признаюсь. Пусту мене до неї...

Артем. До кого?

Марина. До Оксани. Вона мені простить. Вона добра. Я покаюсь перед нею.

Артем. Пізно вже. Молись краще за неї, коли ти перед нею винна, то вона і з того сьвіту простить тобі, молись за те, що вона була до тебе добра, не така, як ти до неї.

Марина (неслухаючи останніх слів). Що ти, діду, сказав? Пізно вже? Ні, діду, не пізно. Вона спить... вона тільки заснула.

Артем. Заснула до страшного суду.

Марина. Ходім, діду, разбудимо.

Артем. Не разбудимо. Не вернеться душа нашої Оксани, не вернеться наше щастє, наша утіха. (Плаче. Гордина показується в дверях).

Я В А III.

Артем, Марина і Горпина в дверах.

Марина (побачила Горпину). Хліб з калиною прийшла їсти? Не діждеш. Не дам, заховаю, на зиму сховою... У-у! Яка страшна! (Страшно дивитися на Горпину).

Горпина. Чи не час діду, посилати за батюшкою?

Артем. Піду, запряжу конї, та зараз і пойду. (Пішов).

Горпина (в слід дідови). Щоб хоч як не спізнитись, бо вже й обід готовий. (До Марини). — Чого ти Марино, так приглядаєшся на мене? Не впізнала, чи що?

Марина. Впізнала, дядино!

Горпина. Іди в хату, подивись на свою хазайку. Аже не зла вона була до тебе.

Марина. Ні, дядино! Ні, голубко! Вона була добра до мене. сестрою називала... Вона свята, вона...

Горпина Правда, що свята (плач). Іди-ж подиви ся, яка краса пишна. Помолись за неї, коли ти їй любила. Іди, поглянь на неї, як вона лежить, заплач над нею, чи не осміхнеться до тебе...

Марина. Ні, дядино! Вона не засміється вона вмерла.

Горпина (неслухаючи). Іди-ж подиви ся на мою квіточку; на мою зориночку гарну та пишну. (Плаче. Де-хто проходить через кон в хату. До людей). Ідти люде добрі, в останнє попрощайтесь з моєю зориночкою, з моєю красою; погляньте, яка гарна. (Плаче. До Марини). Чого-ж, дочки стоїш, наче чужа? Іди в хату. (Пішла).

Я В А IV.

Марина сама.

Марина. Ні!... піду, щоб не сквернити її труна. Вона тепер съята; вона прадедна... Її душа в раю Божому тепер витає, може за гріх мій Бога благає, та не дасть мені Бог ірощеннія, бо я грішниця, страшна грішниця... Не силкуй ся-ж, душа праведна, єго ублагати. Кари, кари мені дай, та швидше пошли її, Боже! Убий мене громом Твоїм страшим. Я тепер не бою ся його. Я піду під грім Твій, прихилю голову під його огневу стрилу, тільки убий мене, Боже, убий зараз, бо я не можу осилити муки, страшної, пекельної муки... Але Ти мовчиши, не хочеш дати мені смерти... Коли-ж так, то я сама піду до Тебе, полечу до Твого суду. Я не можу більше жити, не можу виносити, терпіти... Прощай, съвіте! (Обернулась до хати). Прощай, Оксано! Не надовго,... Ти съмієш ся? Що то? Отрута? Дай мені, сестричко, дай... Ти сховалась? Не ховай ся... Зараз побачимось. (Побігла за хату. Писар і Артем виходять).

Я В А V.

Артем і Писар.

Писар. Так зараз, діду, кажете, ховатимуть?

Артем. Ось я зараз за батюшкою йду.

Писар. Шкода, шкода молодиці.

Артем. ІЦЕ Й ЯК ШКОДА!

Писар. І чого-б їй, здаєть ся, помирати!

Вона-ж ще така молода, тільки-б жити.

Артем. Що-ж, пане, зробини, коли проти волі Божої нічого не подієш. Сказано, Божа воля.

Писар. Правда! натуральнійша правда, діду! Божа воля—то великий закон; його не обийдеш, ні об'їдеш.

Артем. Правду ви сказали, пане! Іменно, що Божого закону не обийдеш і не об'їдеш.

Писар. Так, так! А що ж Андрій Митрофанович?

Артем. Хазяїн?

Писар. Та він же.

Артем. Що й казати!

Писар. Журить ся мабуть?

Артем. А як же йому не журитись, таку жінку потерявши?

Писар. Правда, правда!

Артем. Ще й яка правда.

Писар. Шкода чоловіка. Недавно оженив ся. Тільки-б жити та Бога хвалити, а воно ось як вийшло.

Артем. Такої в друге не знайде.

Писар. Не знайде, не знайде.

Артем. Таких людей, як покійниця, мало буває на сьвіті.

Писар. А мало, мало!... Ну, а як же Горпина? Побивається, мабуть?

Артем. Ще й як побивається. Думала, що дочка очі їй закриє, а воно ось як сталося!

Писар. Не поталанило старій. То хата з током згоріла, а це дочка померла.

Артем. На все Господня воля.

Писар. Так, так! На все Його воля! А ви-ж тепер, діду, як? Чи тут служитимете, чи куди в друге місце служити підете?

Артем. Як держатимуть, то зістану ся тут. Я тут привик.

Писар. Як часами що трафить ся, то приходьте, діду до мене; я вам дам місце при волости.

Артем. Спасибі вам, пане, за добре слово.

Писар. Приходьте, приходьте. Для вас у мене місце знайдеть ся.

Артем. Спасибі, пане!

Писар. Ну... А як же, діду, на очех того, що то кажуть — чи тому правда?

Артем. На щот чого?

Писар. На щот амурних увлечений.

Артем. Ви мене про Амур питаетесь?

Писар. Та нї, діду! Амур — то річка, що на Кавказі протикає, а я у вас питаю на щот амурних увлечений.

Артем. Не розумію, пане, що ви питаетесь. Річку Амур то я знаю, тільки не ту, що на Кавказі.

Писар. Та нї, діду! Я вас питаю, чи тому пра- вда, що Марина з Андрієм Митрофановичом ле- дачила, а покійниця нїбіт-о про це її не знала?

Артем. Про це я нічого не знаю, пане! Бог їм судія, то він їх і розсудить, а мое діло — сторона. Я царю служив і людям служив, служити служив, а сплеток нї про кого не розпускав, бо то діло не наше, не чоловіче. (Де-які люди йдуть у двір).

Писар. Так, так! Я вас і люблю за це, діду, бо я її сам не люблю сплеток... А покійниця до вас добра була?

Артем. Як мати була. Пішов би я замість неї, та коли-ж не Божа на це воля... (хоче йти).

Писар. Куди-ж ви, діду?

Артем. Та треба-ж іхати за батюшкою.

Голос за коном: Ратуйте, люде добрі! Ратуйте!...

Артем і Писар (разом): Де це? — Що це?

Писар. У вас на току, здаєть ся.

Артем. Що це там стало ся? (Пішов за хату. Горпина, Андрій і де-хто з людей виходять).

Я В А VI.

Писар, Горпина, Андрій і люде.

Горпина. Ой, Боже мій! Чи на пожежа часом трафилась? Чи не друга яка кара на нас звалилась?

Андрій. Де це кричали?

Писар. Здається у вас на току, Андрій Митрофонович!

Горпина (плач). Піди, Андрію, подиви ся, що там трафилось. Ти-ж хазяїн (Андрій пішов).

Одна з баб: А чи є хто там в хаті?

Горпина. Ой, ідти, сестрички, ідти, голубочки, дogleядайте мою зориночку.

Друга з баб: Там-же люде зістали ся.

Горпина. Хоч-би Марина чого не скоїла.

Писар. Хіба-ж Марина що?

Хтось з людей: Збожеволіла здається ся.

Писар (на бік). Амур, значить, не видержав. (Артем і люде виводять Марину. У неї на шиї віровка).

Я В А VII.

Горпина (зобачивши Марину). Мати Божа! Пречиста Свята! Що-ж це діється на сьвіті? — Хіба-ж це нам мало кари.

Один з людей: Оце то вгодила! Щоб ще хвилина, то й не зняли-б живою.

Горпина. Марино! Що-ж це ти наробила? —

Хіба ж мало у нас муки? Де-ж твоє серце, Марино!

Марина. Пустіть, не держіть мене. Я їй сама стоятиму.

Другій з людей: Держіть, держіть, не слухайте їй.

Писар. Одведіть їй до волости; там розберемо.

Марина. Ні! ні! Я тут скажу, перед всім миром покаю ся.

Артем. Та не держіть їй, аже вона не втіче.

Марина. Ні, діду, не втічу... Мир хрещений! Люди добрі! Пустіть мене до Оксани. Я перед нею покаюсь.

Горпіна. Не треба, — вона душогубка.

Марина. Так! Я душогубка, тільки не свою душу я загубила, а чужу, съяту, нї в чім неповинну.

Писар. (до людей). Біжть хто з людей, по-кличте старшину. Нехай зараз їде сюди, та швидше.

Перший чоловік: Та ось і старшина йдуть сюди. (Старшина з соцькім входить).

Я В А VIII.

Ті самі і Старшина з Соцькім.

Старшина. А що тут у вас скілось?

Перший чоловік. Душогубка.

Другій чоловік. Повіситись хтіла.

Марина (падає на коліна) Люде добрі! Мир хрещений! Простіть мене. Оксана не своєю смертю вмерла: я їй отруїла.

Андрій. Отруїла?! Оксано! Оксано! Бідна ти, страднице! (побіг в хату).

Горпина. (разом з Андрієм). Отруїла?! Мою дочку, мою зориночку ясну, мою квіточку пишну... Ой... ой... ой... (хватається за серце).

Писар. Що ти казала?

Старшина. Скажи в друге, що ти сказала.

Марина. Я Оксану отруїла... Трутою вареникі посыпала... Вона найлась і дитину мертву породила.

Горпина. (держучись за серце). Гет з очий! Беріть їй, вяжіть їй, заберіть з очий моїх люту гадину... Будь вона прокл...

Марина. (простягає руки). Дядино! Не проганий! Там Оксана почує...

Горпина. Будь ти проклята (Марина, жахаючись, закриває уши), гадино проклята! Будь ти проклята і на цім, і на тім сьвіті... Ой... пече... Сьвіт крутить ся. (Падає, їй піддержують).

Артем. Ратуйте там Горпину... (Горпину несуть в хату).

Старшина (до Соцького). Бери коня та зараз верхи до становового.

Писар. Скажеш, що трафилось убийственне проїздівстві.

Артем. Бачиш, грішнице, що ти наробыла?

Перший з людей: (Вийшов з хати). Горпина вмерла.

Артем. (Плаче. Після павзи). Єх, Марино, Марино! Загубила ти свою душу. Не буде тобі прощення ні на цім, ні на тім сьвіті.

Марина (протягує до його руки). Діду, простіть!

Артем. Не такий твій гріх, щоб його простили.

Марина. Хоч ви, діду, простіть.

Артем. Казав я тобі в свою пору, Марина, що колись твоя совість ірокинеть ся. Прокинулась вона та прокинулась пізно.

Марина. Діду, дростіть! (Андрій виходить і стає біля ганку).

Артем. Пізно, пізно. Загубила ти, Марино, дві душі, через тебе і трета пішла на той съвіт. Суди-ж тебе, Боже, а до суду Його молись, кай ся, то може тобі Бог хоч на тім съвіті простити. Прощай, Марино! Не раз згадаєш, може в Сибірі згадаєш мене, а як згадаєш — пригадай і мій заповіт: молися, бо страшний твій гріх. Молись, богато молись. (До людей). А тепер, люде добре, забірайте їй, ведіть їй з двору.

Марина. Беріть мене, вяжіть, та тільки ведіть швидше до суду, праведного суду... Там і Оксана... Вона добра... Вона сестрою мене називала...

Писар. Ведіть їй в холодну.

Марина. В холодну, пане, в холодну... Там дощу не буде і грім не громитиме... Там ямку я вукопаю... Ай пищить над вушами, пищить (Закриває уши).

Старшина. (До людей). Чого ви на неї дивитесь? Забірайте!

Писар. Під замки і стражу поставити. (Марину ведуть з двору).

Старшина (до Андрія). Хазяїне! Пошли кого до батюшкі, щоб даремне не їхали, бо ховати не можно.

Писар. Так, так! На все треба законное основание, основанное на законном основаниї. (Пішли).

Марина (виривається з рук людей, підбігає до Андрія). Андрію! Голубчику! У-у, якій серди-

тий! Не сердь ся... Он Оксана... Съмієть ся...
Не съмій ся, а то і я заплачу. (Їй знов беруть і ведуть з двору). Нї, нї... Я не плачу... Я не буду...
Ха-ха-ха!... (За коном).

Ой, нї, не поражу,
Що тобі робити,
Бо не хочеш вірно
Мене полюбити...

Я В А IX.

Андрій, Артем і де-хто з людей.

Артем (підходить до Андрія і довго на його укірливо дивить ся). Чом же не обізвав ся, хазяїне? Ех, хазяїне, хазяїне!

Андрій. (підняв руки в гору). Боже праведний! Скарай і мене, скарай, як хочеш, тільки смертю не карай, щоб я міг одмолити гріх свій тяжкій, гріх страшний! (До людей). Люде добрі! Я каюсь перед вами. Щоб не я з своїм лукавим серцем, то може-б Оксана і не пішла на той съвіт. Я знав ся з Мариною, жив з нею, як з жінкою, обманював покійницю. А вона нічого не знала. (Падає на коліна). Простіть, люде добрі!

Артем. Так, так, хазяїне! Кай ся, молись, то може й простити тебе Бог. А тепер прощай, хазяїне! Спасибі за хліб, за сіль, за теплу хату. Не згадуй недобрим словом, та частійше думай про гріх, в якім ти покаяв ся перед миром. Іде з двору).

Андрій. Не покидайте, діду!

Артем. (зупиняється. Після павзи). Прощай!
На тім сьвіті побачимось...

— Завіса. —

КІНЕЦЬ.

